

МІНІМАЛЬНА ЗАРОБІТНА ПЛАТА, ЯК СКЛADOVA МЕХАНІЗМУ ВІДНОВЛЕННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ

Л.В. Саловська, В.О.Липчанський

Кіровоградський національний технічний університет. Кіровоград, Україна

АНОТАЦІЯ: В статті розглянуто світовий досвід визначення мінімальної заробітної плати, проаналізовано правову основу її визначення і затвердження, а також практичне застосування в Україні.

АННАТАЦІЯ: В статье рассмотрено мировой опыт определения минимальной заработной платы, проанализировано правовую основу ее определения и утверждения, а также практическое применение в Украине.

Постановка проблеми. В умовах транзитивної економіки найбільш актуальною є розробка ринкового механізму відновлення трудових ресурсів. В Україні в умовах планової економіки відновлення трудових ресурсів традиційно сприймалося як механізм регулювання заробітної плати, а саме регулювання її мінімального рівня.

Регулювання саме мінімальної заробітної плати, встановлення її розміру на рівні, що є достатнім для відтворення робочої сили є пріоритетним напрямом регулювати в умовах транзитивної економіки.

В світі застосовуються різні методи і механізми регулювання, що безпосередньо відносяться і до регулювання мінімальної заробітної плати. Перехід від планової економіки до економіки змішаного типу, потребує докорінного реформування існуючих та запровадження нових методів і механізмів регулювання мінімальної заробітної плати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями регулювання мінімальної заробітної плати займались і займається досить велике коло вітчизняних вчених та науковців далекого та близького зарубіжжя, а саме: Мандибура В., Саблук П.Т., Дем'яненко М.Я., Кісіль М.І., Дієсперов В. С., Колот А.М., Фільштейн Л.М., Бондар І.Б., Бандур С.І., Богиня Д.П., Заяць Т.А., Саркісян Г.С., Райцін В.Я. Але, незважаючи на велику кількість вчених, які вивчали дане питання, на сьогодні відсутня єдина концепція. Отже, існує необхідність продовжити системні дослідження, щодо категорії “мінімальна заробітна плата”.

Актуальність дослідження даного питання пов'язано ще з тим, що останнім часом в Україні увага приділялась саме малозабезпеченим верствам населення (субсидування, пільги), тим самим залишаючи без уваги широкий прошарок працездатного населення, для якого регулювання саме мінімальної заробітної плати є пріоритетним напрямом існування.

Формулювання мети статті. Метою написання даної статті є дослідження світового досвіду визначення мінімальної заробітної плати, аналіз правової основи її визначення і затвердження, а також практичного застосування в Україні.

Основний матеріал дослідження. Світовий досвід свідчить про важливість застосування мінімальної заробітної плати як складової механізму регулювання відновлення трудових ресурсів.

Слід зазначити, що незважаючи на різноплановість критеріїв визначення мінімальної заробітної плати в різних країнах світу, існують певні міжнародні норми. На міжнародному рівні нормативними документами МОП визначаються загальні умови застосування мінімальної

заробітної плати.

Наведені в Конвенції №131 фактори та критерії, що зазначені в Рекомендаціях №135 мають доволі абстрактне формулювання і дають можливість визначати їх у досить широкому діапазоні. У зв'язку з цим виникає необхідність більш детального їх визначення в рамках кожної окремої країни.

Незважаючи на точність і простоту цього критерію встановлення мінімальної заробітної плати, його застосування спричиняє багато труднощів. Пов'язано це із суперечливістю цього критерію й складністю його визначення. Для України, за нашою думкою, має значення позитивний досвід країн, де потреби працівників щільно пов'язані з концепцією прожиткового мінімуму.

Найбільші проблеми і методологічні ускладнення пов'язані з відсутністю достатньо об'єктивного й універсального способу визначення, які потреби повинні бути враховані в споживчому “наборі” найманого працівника. Це стосується і визначення потреби працівника у продуктах харчування.

Оцінки експертів щодо визначення достатніх потреб у продуктах харчування коливаються залежно від регіонів світу, фізичних характеристик людей, їхньої праці, віку, статі та навколишнього середовища. Також існують фактори, що мають великий вплив на задоволення кількісних та якісних потреб у продуктах харчування. Це умови праці, рівень навантаження (інтенсивності), професійні хвороби.

Дослідження, проведені Продовольчою й сільськогосподарською організацією ООН та Всесвітньою організацією охорони здоров'я довели, що, типові витрати енергії у кілокалоріях на годину для чоловіка й жінки відповідно становлять: 140 і 100 -для легкої роботи; 175 і 125 - для досить активної роботи; 300 і 225 - для дуже важкої роботи .

Ще більше проблем виникає у визначенні співвідношення калорій, білків, вітамінів, амінокислот і мінеральних елементів. Окрім того, нереально чекати, що сім'ї будуть здійснювали покупки і готуватимуть їжу в оптимальній спосіб.

Складність збільшується під час визначення потреб у непродовольчих товарах та послугах, які повніш враховувати не тільки забезпечення матеріальних умов існування (одяг, житло, охорона здоров'я, транспорт), але й соціальні потреби, які пов'язані із соціальними та культурними традиціями і мають досить широкий діапазон, доволі рухомі, через що його дуже важко врахувати.

Труднощі визначення абсолютних стандартів задоволення сімейних витрат, не пов'язаних із харчуванням, призвели до появи побічних, непрямих методів їх вартісного розрахунку.

Критерії визначення мінімальної заробітної плати можуть змінюватися або доповнюватися як для кожної країни, так і для кожного регіону однієї і тієї ж країни. На макрорівні ці критерії можуть бути змінені за рахунок: зростання цін на споживчі товари та послуги, що формують споживчий кошук ; зростання середньої заробітної плати:

кон'юнктури; загальних економічних умов.

На мікрорівні використовуються критерії, що характеризують особливості регіонів, суб'єктів господарювання. До них можна включити: економічні чинники, враховуючі вимоги д економічного розвитку; рівень продуктивності праці; рівень зайнятості населення, рівень кваліфікації; сімейний стан; стаж роботи; сферу діяльності.

Але більшість фахівців віддають перевагу узагальненим критеріям визначення мінімальної заробітної плати, а саме: потребам працюючих: диференціації заповітної плати та доходів; вимогам економічного розвитку.

Якщо за критерій взяти: потреби працюючих, то розмір мінімальної заробітної плати встановлюється виходячи з мінімального споживчого бюджету (МСБ) для працездатної людини, диференціацію заробітної плати та доходів — то використовується рівень доходів у тому чи іншому секторі економіки; вимоги економічного розвитку - вихідною величиною буде середня заробітна плата

Регулювання оплати праці буває двох видів - державне і договірне. Держава впливає на рівень оплати праці шляхом визначення мінімальної заробітної плати, інших державних норм і гарантій в оплаті праці, міжгалузевих співвідношень тощо. Це так звані методи прямого регулювання. Але держава застосовує методи непрямого впливу на рівень оплати праці, зокрема через регулювання фонду споживання, а також шляхом оподаткування підприємств і доходів працівників.

Основним елементом державного регулювання оплати праці є встановлення мінімальної заробітної плати (МЗП), яка являє собою визначений державою розмір заробітної плати, нижче якого не можна провадити оплату за фактично виконану найманим працівником повну місячну (денну або годинну) норму праці (робочого часу).

В Україні згідно з статтею 9 Закону "Про оплату праці" сформульовані такі умови визначення МЗП: вартісна величина МСБ з його поступовим зближенням з МЗП в міру стабілізації та розвитку економіки країни; загальний рівень середньої заробітної плати, продуктивності праці, рівня зайнятості та інших економічних умов.

Крім того, статтею 9 цього Закону передбачений розмір мінімальної заробітної плати. Зазначається, що цей розмір не повинен бути нижчий за вартісну величину межі малозабезпеченості в розрахунку на працездатну особу. Таким чином стаття 9 Закону України "Про оплату праці" містить як перелік критеріїв обґрунтування МЗП так і визначення меж її найменшого розміру.

Заслужують на увагу норми встановлення та перегляду мінімальної заробітної плати, які зазначені в статті 10 Закону України "Про оплату праці". Згідно цієї статті, Кабінет Міністрів України зобов'язаний вносити на розгляд Верховної Ради один раз на рік одночасно з проектом Державного бюджету України пропозиції щодо нового розміру мінімальної заробітної плати не нижчого за величину вартості межі малозабезпеченості для працездатної особи. Відповідно до заключної частини статті 10, розмір мінімальної заробітної плати має переглядатися залежно від зростання індексу цін на споживчі товари і тарифи на послуги за згодою сторін колективних переговорів. Але порядок індексації мінімальної заробітної плати, як і індексації межі малозабезпеченості залишається невизначеним.

Отже, на нашу думку, в Україні на сьогодні склалася певна правова основа (яка в цілому відповідає міжнародній практиці) визначення і затвердження мінімальної заробітної плати. Але ці теоретичні обґрунтування мають суттєві недоліки, що пов'язані з застосуванням їх на практиці.

Так за останні сім років мінімальна заробітна плата жодного разу не дорівнювала вартісному розміру мінімального споживчого бюджету (табл. 1).

Таблиця 1

Співвідношення МЗП, прожиткового мінімуму і середньої заробітної плати в економіці України з 1998-2003 роки.

Дата введення МЗП	Дата введення прожиткового	Розмір МЗП (грн.)	Розмір прожиткового до мінімуму (грн.)	Співвідношення МЗП до прожиткового мінімуму, %
01.01.98	01.01.98	45	73,7	61,06
01.07.98	-	55	73,7	74,63
01.01.99	01.01.99	74	90,7	81,59
01.04.00	-	90	90,7	99,23

01.07.00	01.07.00	118	118,3	99,75
-	05.10.00	118	270,1	43,69
-	14.04.01	118	311,3	37,91
01.01.02	01.01.02	14л	342	40,94
01.07.02	-	165	342	48,25
01.01.03	-	185	342	54,09
01.12.03	-	205	342	69,30
01.09.04	П1 ПО 04	237	362ДЗ	
01.01.05		262	362,23	

Динаміка мінімальної заробітної плати та мінімального споживчого бюджету» за період з 01.01.98 по 01.07.2003 наведена на рис. 1.

Аналіз даних наведених в таблиці 1 та їх графічне зображення (рис. 1) дає можливість зробити висновок, що станом на 14.04.01 року ситуація узгодження рівня мінімальної заробітної плати з прожитковим мінімумом погіршилась. Спостерігається стрімке збільшення розриву між ними на протязі 2002 року. З даних таблиці 1 ми можемо зробити висновок, що саме в цей період співвідношення мінімальної заробітної плати до мінімального споживчого бюджету найнижчого рівня, а саме 37,91% (для порівняння: на 01.01.1998 року ця цифра складала 61,06%, на 01.01.1999 року - 81,59%).

Тобто, існує невідповідність між мінімальною заробітною платою і прожитковим мінімумом. Отже, найгострішою проблемою залишається узгодження величини вартості мінімальної заробітної плати, тобто, на нашу думку, в Україні недооцінюється значення мінімальної заробітної плати як складової механізму відновлення трудових ресурсів.

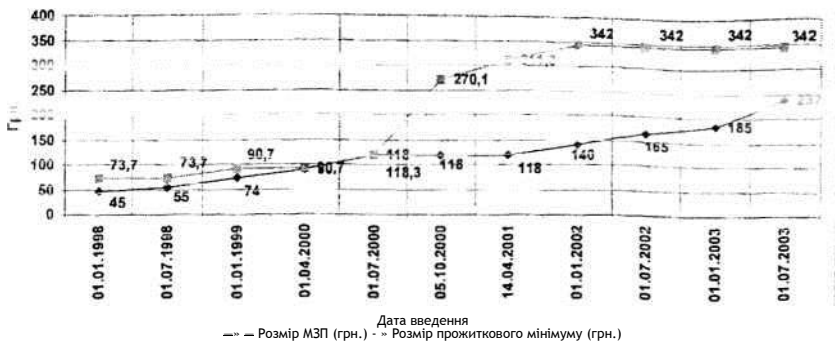

Рис.1. Динаміка номінального рівня мінімальної заробітної плати (МЗП) та мінімального споживчого бюджету (МСБ).

Крім того, реальна мінімальна заробітна плата не досягає навіть її законодавчо затвердженого розміру, так згідно неперсоніфікованих даних податкової адміністрації за 2004 рік

по Кіровоградському регіону середня мінімальна заробітна плата за місяць склала 11,87 грн. (табл.2)

Таблиця 2

І Групи	Загальна сума по групі, грн.	Діапазон, грн.	Середня заробітна плата по групі,
1	546564	0-49,38	11,87
2	4979169	49,38 180,00	108,15
3	12281922	180,00-361,55	266,77
4	22017114	361,55-601,73	478,22
5	34482906	601.73-906.71П	748,98
6	49278233	906.20-1227,77	1070,34
7	164567503	1227,77 1596,12	1402,31
8	85482183	1596,12-2160,00	1856,69
9	120007392	2160,00-3188,55	2606,59
10	233395374	3188,55-1789271,00	5069,07
—	67.7033360		

Розподіл працюючого населення Кіровоградської області за рівнем доходів за 2004 рік (неперсоніфіковані данні податкової адміністрації)

Висновки і пропозиції. Таким чином, для розробки ефективного механізму відновлення трудових ресурсів на нашу думку необхідна розробка заходів, щодо дотримання законодавчо встановленого рівня мінімальної заробітної плати та доведення її розміру до рівня мінімального споживчого бюджету. Крім зменшення трансакційних витрат держави, це дозволить забезпечити економічну та політичну стабільність в країні.

Список використаних джерел:

1. Preparation and use of food-based dietary guidelines: repost of a joint FAQ/WHO consultation (who technical report series: 880) World Health Organization Geneva, 1998
2. Загальна декларація прав людини // Кур'єр ЮНР.СКО. - 1998.-№12.-18-20
Закон України "Про встановлення розміру мінімальної заробітної плати на 2003 рік". // Праця і соціальний захист населення №2/2003 с.8.
3. Закон України "Про оплату праці" //Закони України. - К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1997. -Т.8. - С. 210-218.
4. Конвенція 131 Міжнародної Організації Труда "Об установлений минимальной заработной платы с особым учетом развивающихся стран", принятая на 54 сессии Международной Организации Труда 22 июня 1970г.
5. Конвенция 26 Международной организации труда "О создании процедуры установления минимальной заработной платы", принятая Одиннадцатой Генеральной конференцией Международной Организации труда 16 июня 1928 г., вступившая в силу 14 июня 1930г.
6. Конвенция (№99; про процедуру встановлення мінімальної заробітної плати в сільському господарстві; //Міжнародна Організація Праці, 1919 — 1956, Т.І. — Женева Міжнародне бюро праці, 1991.-0 1025-1030.
7. Конституція України //Закони України. - К.: Інститут законодавства Верховної Ради України. 1997.--Т.Ю.-С.5-40.